

HANDO KASK

**KETSERID JA
PATUSED**

Romaan

Toimetanud Lea Arme
Kujundanud Angelika Schneider

© Hando Kask
© kirjastus Tänapäev, 2019

ISBN 978-9949-85-528-5
www.tnp.ee
Trükitud AS Pakett trükikojas

Saateks

Armas lugeja!

Romaan „Ketserid ja patused” on järg A. H. Tammsaare romaanile „Põrgupõhja uus Vanapagan”. Ajatud eksistentsiaalsed küsimused, nagu jumaluse müsteeriumi mõistmine, usu ja teadmiste vastuolu, tõe ja õiguse tõlgendamine ning meie endi loodud maailmavaate muutumatus leiavad käesolevas romaanis uusi filosoofilisi seisukohti ja vaatepunkte.

Põrgupõhja varasem järg on Bernard Kangro romaan „Taeva võtmed”, mis on kirjutatud 1956. aastal.

Mõned peidetud tsitaadid ja kirjeldused käesoleva romaani tekstis vihjavad nimetatud romaanidele, kavatsusega tekitada lugejas äratundmisrõõmu, samuti märkida kokkukuuluvust nende raamatutega. Kuigi romaani „Ketserid ja patused” sündmustik on põhiliselt kirjutatud iseseisva tervikuna, on minu soovitus Teile, armas lugeja, et Te tutvuks nende romaanidega, enne kui võtate käesoleva raamatu käsile. Need kolm romaani on omavahel seotud, käsitletavat Vanapagana-triloogiana.

Head lugemist!

Autor

**Ja sina usud, et Vanapagan saab tulla,
kui Jumal ei lase?**

**A. H. Tammsaare
„Põrgupõhja uus Vanapagan“**

1.

Enne jõule sai Joonatan Õiglane vangist välja. Talvise päeva hall hämarus hakkas trellitatud akende taga tihenema, kui valvur keeras kambri ukse lukust lahti ja hüüdis üle läve:

„Härra Joonatan Õiglane, palun kantseleisse!”

Vangid vaatasid pisut imestunult Joonatanile ja valvurile otsa. Alati oli see morn vanamees neid nimetanud vahialusteks ja aina käsutanud, ta jutus polnud kunagi ühtegi aupaklikku tooni. Nüüd nimetas ta ühte neist härraks, koguni palus teda. See oli kuidagi võõrastav, öeldud sõnad kõlasid imelikult siin süngetes ruumides.

Joonatan astus veidi kohmetult paar sammu ukse poole ja jäi järsku seisma, nagu peaks ta veel mõtlema, kas kutse käis tema kohta või hüüti kedagi teist. Kaheksateistkümmend kuud olid valvurid käinud ta kannul, silmis tighedus ja käsi püstolipäral, nende jutud olid hämmastavalt järsud ja napisõnalised, ta ise oli vaid hallitriibuline number teiste omataoliste hulgas. Korraga nimetatakse sind nimega, millise olemasolu sa olid peaaegu unustanud ja millega sind õieti pole enne vanglatki nimetatud. Kõik oli nagu pisut uskumatu.

Valvur ootas kannatlikult uksele. Ka see oli võõrastav. Kust ta nüüd ometi võttis oma pika meelega, kui ta enne paukus ja kärkis? Nüüd kordas ta vaikse ja leebe häälega oma kutset:

„Härra Õiglane, te saate ju täna vabaks! Palun kantseleisse paberite järele!”

Pisut kärsitust oli vanas valvuris vist siiski. Ta seisis küll liikumatult, kuid võtmekimp ta käes kõlises tasakesi. Parema käe hoidis ta vanast harjumusest puusal rippuva püstoli päral.

Sama järsku, kui Joonatan oli seisma jäänud, hakkas ta jälle liikuma. Muidugi, nüüd saab ta ju vabaks! Seda silmapilku oli ta oodanud juba ammugi, lugenud nädalaid ja päevi, ööde kaupa puidust naril väherdes unistanud vabadusest, ja nüüd oli see käes. Ta oleks läinud kohe, kui valvur hüüdnuks teda nagu alati. Ainult härraks nimetamine ja harjumata viisakus olid teinud ta pisut kohmetuks. Kuid nüüd oli see möödas. Ta ei ole enam vahialune, ta on vaba inimene, ja tõepoolest see, kelleks nimetab teda see tusane vanamees.

Kiiresti jättis Joonatan oma kambrikaaslastega jumalaga. Ei olnud siin tarvis asjatuid sõnu ja jälleenägemiseni öelda oluks liialt kahemõtteline. Piisas põgusast käesurvest. Oma vähese varanduse oli ta laiali jaotanud juba eelmisel päeval, endale jätnud ainult pihtkasuka, paki tubakat ja läkiläki. Hea meelega andnuks ta needki, kuid väljas oli talv ja lund sadas iga päev.

Valvur sulges ukse ja saatis Joonatani kantseleisse. Nad jäid seisma võre ette, mis lahutas ametnike laudu ülejäänud ruumist. Kui ametnik võttis laualt Joonatani dokumendid ja hakkas neid sorima, naeratas valvur pisut nukralt ja sirutas Joonatanile käe.

„Jumalaga, härra Õiglane!”

Joonatan tundis korruga mingit seletamatut kahjutunnet. Õeldagu mis tahes, iga lahkumine teeb inimese veidi kurvaks, ka siis, kui sinust jäävad maha sapine ja tusane vangivalvur ning paksud kivimüürid trellitatud akendega.

Prillidega ametnik võre taga oli paberid ükshaaval läbi lehit-
senud ja ulatas need läbi luugi Joonatanile. Kõik oli korras ja ta
võib minna. Teenitud raha jääb panka eraldi arvele ja Joonatanil
on õigus sealt iga kuu seaduses ettenähtud summa saada. Hoidku ta
oma isikutunnistust hoolega, sest nüüd läheb ta väljapoole vangla
varjavaid müüre ja seal on seesugust dokumenti alati tarvis.

„Jumalaga!” lausus Joonatan lühidalt ja pööras minekule.

„Jumalaga, härra Õiglane, jumalaga! Elage hästi ja õnn kaasa!”

Ametniku hääles oli nagu pisut hellitavat hoolitsust ja ta lä-
bitungimatu ilme muutus lahkemaks. Ta oli siin kaua teeninud
ja palju vange vabadusse saatnud. Kuigi mõned neist seisid üsna
varsti siinsamas võre ees ja ulatasid talle uuesti oma dokumendid,
ikka tuli inimestele kõike head ja õnne soovida. Nad läksid ju
mure- ja vaevarohkesse maailma, kus tuli enese eest ise väljas olla
ning peavarju ja toidu eest hoolitseda.

Mööda pikka paekivist põrandaga koridori värava poole min-
nes haihtus Joonatani lahkumisnukrus ja minekukihk tõusis iga
sammuga. Jälle haaras teda vabadusiha – see unetute ööde vaev ja
pikkade päevade unistus. Samm muutus nagu iseenesest pikemaks
ja kiiremaks, kahtlevast lahkujast sai põgeneja, aga veel rohkem
oma unelmate poole tõttaja. Ta hingeldas kiirest käigust ja ootus-
ärevusest, kuni jäi seisma väravavahi kongi luugi ette.

Väravavaht uuris kaua ja, nagu Joonatanile näis, isegi kaht-
lustavalt temale ulatatud väljapääsuluba. Muidugi oli ta näinud
väga palju vabaduse poole tõttajaid, kõik nad olid ärevuses olnud
ja mõni neist oli raskesti hingeldanud nagu sihile jõudnud võidu-
jooksja, kuid ettevaatlik tuli olla alati. Siit majast kippus inimesi
ikka rohkem välja, kui neid sisse tahtis tulla, ja tema oli vastutav,

et keegi ei saaks siit minema mingi kavala nõksu ja pettusega. Ta vedas näpuga mööda laual olevat vabastamisele määratute nimekirja, leidis sealt Joonatani nime ja kriipsutas selle hoolikalt maha. Veel korraks uuris ta vabastamistunnistust ja väljapääsuluba, alles siis otsis lauasahtlist suure võtme ja avas rautatud värava.

Joonatan muutus teise aeglusest kannatamatuks. Kambris ja kantseleis oli ta veel olnud selles maailmas, kus ta oli elanud poolteist aastat ja jõudnud sellega kuidagi juba harjuda. Lahkuminegi oli tulnud justkui pisut järsku ja vägivaldselt, oli teinud ta kõhklevaks ja kohmetuks. Nüüd aga seisis ta viimase suletud ukse ees ja tundis pakitsevat kärsitust. Mida see väravavaht ometi kohmitseb ja venib? Ta teeb seda otse sihilikult, tahab näidata oma võimu ja tähtsust ning hoida teda veel mõned minutid oma meelevalda all. Issand! Need viimased minutid on sama pikad nagu eelnevad kuud! Sekundid on võrdsed vaevarikaste päevadega! Viimaks ometi krigisevad väravahinged. Kuid miks avaneb see nii pikkamööda ja vastumeelselt? Kuidas võidakse ometi nii hoolimatult avada ust tema ja vabaduse vahel? Kiiremini, mis sa mökutatad, unimüts! Lennutama peaksid selle viimse tõkke minu teelt! Tead, ma ei ole enam mingi vahialune, vaid vaba inimene! Härra Joonatan Õiglane! Ka sina pead mind nüüd niimoodi hüüdma!

Joonatan jäi seisma ja hingas sügavalt, kui värav ta selja taga kinni kolksatas. Luku metalne ragin kajas veel tükk aega kõrvus, nagu peaks see asendama vaikiva väravavahi hüvastijätku. Tõttamise õhin ja ärevus olid korruga lõppenud. Polnudki enam nagu kuskile minna, kui ta ees oli avar ja vaba maailm.

Sadas paksu lund. Joonatan märkas, et ilm ei olnudki nii hämar, kui see paistis vanglamüüride vahel. Valgus oli hele ja lõikas

veidi valusalt harjumata silma. Värske lumi lõhnas kargelt niiskuse järele. Vangla nurga tagant paistis tükike halli ja rahutut merd.

Meri! Joonatan hingas korraks sügavalt. Ei, see lõhn ei tulnud lumest, see oli meri! Ainult meri võib lõhnata niiviisi – kargelt ja niiskelt. Kuidas ta ometi võis selle unustada, oma kodu ja elu, oma armastuse ja saatuse! Nagu igaviku oleks ta temast eemal olnud, ometi nii kohutavalt lähedal. Kas ei olnud ta trellitatud akende taga vahtinud oma silmad haigeks ja südame valutama, kui laevad tulid ja läksid otse ta akna alt mööda? Udustel öödel polnud ta saanud und. Ta oli kuulunud poide undamist ja udusireenide hoiatavat üminat, iga laeva jäme jorisev vile oli rebinud ta narilt. Siis oli ta seisnud akna all, nägu surutud vastu külma raudvõret, silmis palavik ja kannatus. Miks oli teda suletud kongi ja nii rängalt karistatud, et laevad ilma temata möödusid? Sügistormide aegu oli ta tundnud põrandat oma jalge all kõikumas, tuuled olid vihisenud raa vantides ja purjeliinides, ümberringi tõusid ja vajusid rasked laintemäed. See viis söögiisu ja elutahte. Ta kunagised kaaslased heitlesid kuskil kaugel veelagamikul mässava looduse ja vanakuradi endaga, jalgade all tükike tormis õõtsuvat terast või puud, huultel vanded ja palved, kuidas kellelgi. Tema aga pidi konutama niiskes hallitanud kongis naril, ümberringi igasugused sulid ja kaabakad! See polnud enam elu! Ja kui ta siis kord oli avanud akna, et pisutki tunda taevatuuli ja mere soolast hingust, oli üks nurjatu ja külma käes lõdisev hobusevaras virutanud talle rusikaga näkku. Muidugi polnud ta säärast teotamist kannatanud, oli peksnud kogu kambritäie sulisid vaeseomaks ja läinud nädalaks pimedasse kartsa veele-leivale. Sealgi polnud mere tume mühin teda rahule jätnud, ta arvas kuulvat lainte mürtsatusi vastu vanglamüüre ja tundis maad

enese all värisesmas. Siis ähvardas kaduda viimnegi mõistuseraasuke, pime hullumeelsus, nagu sompus ja udune ilm, oli lähedal. Issand, kuidas teda oli nuheldud ja piinatud! Teda, vabade merede isandat, tuultes ja tormides kasvanud meest, kelle tugevad käed võisid hoida rooli ja viia laeva suure osavusega läbi vihase mere!

Kui tormid olid raugenud ja tulid selged ööd, karged ja külmad nagu jääkristallide hingus, oli ta seisnud jälle akna all. Majaka kutsuv tuli vilkus otse ta silme ees, poide punased ja rohelised virvendused peibutasid nagu kaugete sadamate kaunitaride tulised pilgud. Alles hommikul tuikus ta aknast eemale, silmades kilgendamas otse hullumeelne kannatus, nägu vastu raudtrellile surumisest vöödiline.

Päris rahu ei leidnud ta kunagi. Pisut puhkust sai siis, kui meri kinni külmus ja lakkamatu kohin vaikis. Siis võis ta rahulikult magada, sest laevad tulid ja läksid jäälõhkuja taga mööda kitsast renni nagu lehmad karjatänaval. See polnud midagi tema jaoks. Säärase üksteise sabas sörkimise aegu ei olnud ühtegi merimeest tekil. Istuti ruhvis, aeti nädalatevanust habet, hariti riideid ja viksite kammasse, sest ees ootas sadam ja maa. Rooli võis hoida kokapoiss või naiskõkk ise. Sadamaski polnud pärast seesugust vaikset tulemist mingit õiget elu, ei siginenud korralikku kakelustki. Poolvargsi joodi kuskil nurga taga pea täis, nagu vabrikutöölised laupäeva õhtul. Laiskusest ja igavusest lamati kois, kuni jälle üksteise sabas avarate ja uute sadamate poole sõideti.

Siis tuli kevad sumedate ööde ja soojade päevadega. Taas ärkasid veed ja tormid. Iga verelible ja veepiisk värises elujanus ja põletavas kires. See hullus ulatus isegi vanglamüüride vahele, muserdama südant ja röövima und. Kevadet oli siiski kergem

taluda kui tormi, mis oli kutsuv ja kõitev, nii et kambri kitsad niiskuselaikest kirjud seinad ähvardasid lämmatada hingamise hoopiski.

Joonatan lükkas läkiläki kuklasse ja äigas nagu ärgates üle silmade. Otsaesine oli kuum ja silmad valutasid. Tal oli vist palavik. Kuid mis ime see ongi, seda oli ta tundnud alati, kui igatses mere ja tormide järele. Siis olid silmad põlenud nagu lõunamere päikese tules ja keha oli hooti rappunud. Ega see saa nüüdki teisiti olla, kui on kadunud kõik tõkked teelt ja ta seisab oma kannatuste lõpul ja igatsuste täitumise lävel. Muidugi läheb ta kohe sadamasse, seal on palju laevu, küllap leidub seal temalegi kohta. Ees ootavad avarad veed ja metsik vabadus. Meri, see elav, õõtsuv ja hingav, ootab teda nagu mõrvoja igatsetud peigmeest.

Enne kui Joonatan sai liikuma hakata, langes ta pilk lasipuu külge seotud hobusekronule, viletsale reele ja sellel kõssitavale naisele. Paks lumekord oli langenud hobuse seljale ja reel istujale, kes oli seal liikumatu nagu hall mäta. Vist mõni eit on tulnud vastu oma hobusevargast vanamehele, mõtles Joonatan ja tahtis ootajale selja pöörata. Siis aga arvas hobusekronus ja naises nägevat midagi tuttavat, ta oli kunagi näinud neid mõlemaid.

Naine pööras pea Joonatani poole ja halli suurräti serva alt vaatas talle vastu kaks ilmetut ja verekarva punakalt helkivat silma. Kus ta oli neid varem näinud, nagu seda värvitut juuksetukkagi, mis langes otsaesisele nagu pulstunud takukoonal? Veel pisut pingutust palavikulises ajus ja enam ei olnud kahtlust. Säärast põletisarmides rikutud nägu, verekarva silmi ja värvita juukseid ei olnud kellelgi teisel peale tema koduküla Jeeriku Maria. Seesugust setukatki, kui tema vana ruun Jossif, võisid asjata otsida kogu maalt.